

בגמ': אשריכם ישראל בזמן שעושים רצונו של מקום וכו' מוסרין ביד אומה שפלה וכו'.

הכתב סופר על מגילת אסתר (עה"פ וכאשר קיימו על נפשם) העיר דצריך להבין במה יתוודע "האשריכם ישראל" ע"י שמוסר אותם ביד אומה שפלה. וביאר עפ"י מה דכתיב "בנפול אויבך אל תשמח פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו", דנראה מזה, כי גם כשראו האדם לעונש דעבר על רצון ה', מ"מ כאשר ישמח שונאו במפלתו ישיב ה' אפו מעליו. ולכן שפיר קאמר דאשרינו ישראל דהקב"ה רוצה להיטיב אתנו, וע"כ כשצריך להביא עונש על ישראל ה' רוצה למעט בענשינו וע"כ אין הקב"ה מעניש את ישראל ביושבים על אדמתם אלא מוסרין בידי אומה שפלה כדי שישמחו האומות במפלתנו ועי"ז ימעט העונש וימהר ה' לרחם עלינו.

★★

בגמ': מלח ממון חסר ואמרי לה חסד.

האתוון דאורייתא (כלל כ"ג) ר"ל דהני ב' לישני פליגי, דתיבת "חסד" מתפרשת רק על הצדקה הניתנת בידיעה, דחסד הוא רק מה שאיש מתחסד עם רעהו, ואילו נפלה סלע ומצאה עני ונתפרנס בה לא יפול עליו תואר חסד כלל, וס"ל לאותו הלשון דאין מתברך רק ע"י צדקה בידיעה.

אולם הלשון הראשון דקאמר מלח ממון "חסר" ס"ל דגם אי חסר בלי ידיעתו ומצאה העני ונתפרנס בה מ"מ כיון שנחסר ממונו ונתפרנס העני מן הממון הנחסר יתברך ממונו.

★★

הוסיף בזה הגאון ר' יצחק דוד אלטר שליט"א: גם י"ל דפליגי מהו עיקר מצות צדקה האם מצד שחסר הנותן או מפאת המקבל שהרי אחז"ל הכשילם באנשים שאינם מהוגנים משמע דתליא במקבל (וע' ס' דרישת שבת פ' וירא ארוכות דברים בחקירה זו).

דף ס"ו ע"א

בגמ': כדבעי למיעבד לא עבד כו'.

כתב בס' ילקוט דברי אסף (ערך עבודת השם) אמרו משמו של ר"ר זישא זי"ע שאמר: בשמים לא יתבעו אותי

וכתב דדבר זה תלוי בפלוגתא ר"פ הגזול בתרא אי רשות יורש כרשות לוקח דמי או לא דאם רשות יורש לאו כרשות לוקח, והוה כרשות הגזולן עצמו ומטעם דברא כרעי" דאבוה, ה"נ כשהיורש משלם את הרבית, הו"ל כאילו הלוה בעצמו משלם את הרבית ע"ש.

דף ס"ו ע"ב

בגמ': מעשה בריב"ז כו' נערה אחת מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים כו' בת נקדימון בן גוריון אני כו' בכה ר' יוחנן בן זכאי ואמר אשריכם ישראל בזמן שעושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום, מוסרין ביד אומה שפלה כו'.

תמה המהר"ל בנצח ישראל (פרק ד') מהו זה שאמר ר' יוחנן אשריכם ישראל, וכי לזה אשרי יאמר שבתו של נקדימון בן גוריון מלקטת שעורים בין גללי בהמתן של ערביים.

וביאר בזה כי דוקא בגלל שירדו לשפל מצב כזה, מכוכבי שמים עד לעפר, מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, מזה הוכחה ברורה שאין ישראל נתונים תחת ממשלת השרים והמזלות, אלא הם דבוקים בהש"ת ונתונים תחת כנפי חסותו, ובעשותם מצות ה' הם ברום המעלה העליונה, ולהיפוך בעת עברם פי ד' אין ירידה כירידתן, ולזה אמר אשרי, שזהו האושר האמיתי להיותם דבוקים בד' בכל מצב ואופן. ועיין בשם שמואל (פ' ויצא) כעין זה.

★★

בגמ': כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו וכו'.

הגר"ש קלוגר זצ"ל בשו"ת קנאת סופרים [נדפס בשו"ת שנות חיים בסוף תשובה שט"ז] נשאל דאיך היתה הולכת בתו של נקדימון בשערה, והרי היא היתה נשואה דהא ריב"ז חתם על כתובתה. והשואל רצה ללמוד מכאן להתיר פאה נכרית [ולומר דכוונת הגמרא לשערה של הפאה נכרית].

והגר"ש קלוגר זצ"ל דחה, דאכן בת נקדימון היתה ארוסה, וכתבו לה כתובתה מן האירוסין.

★★